

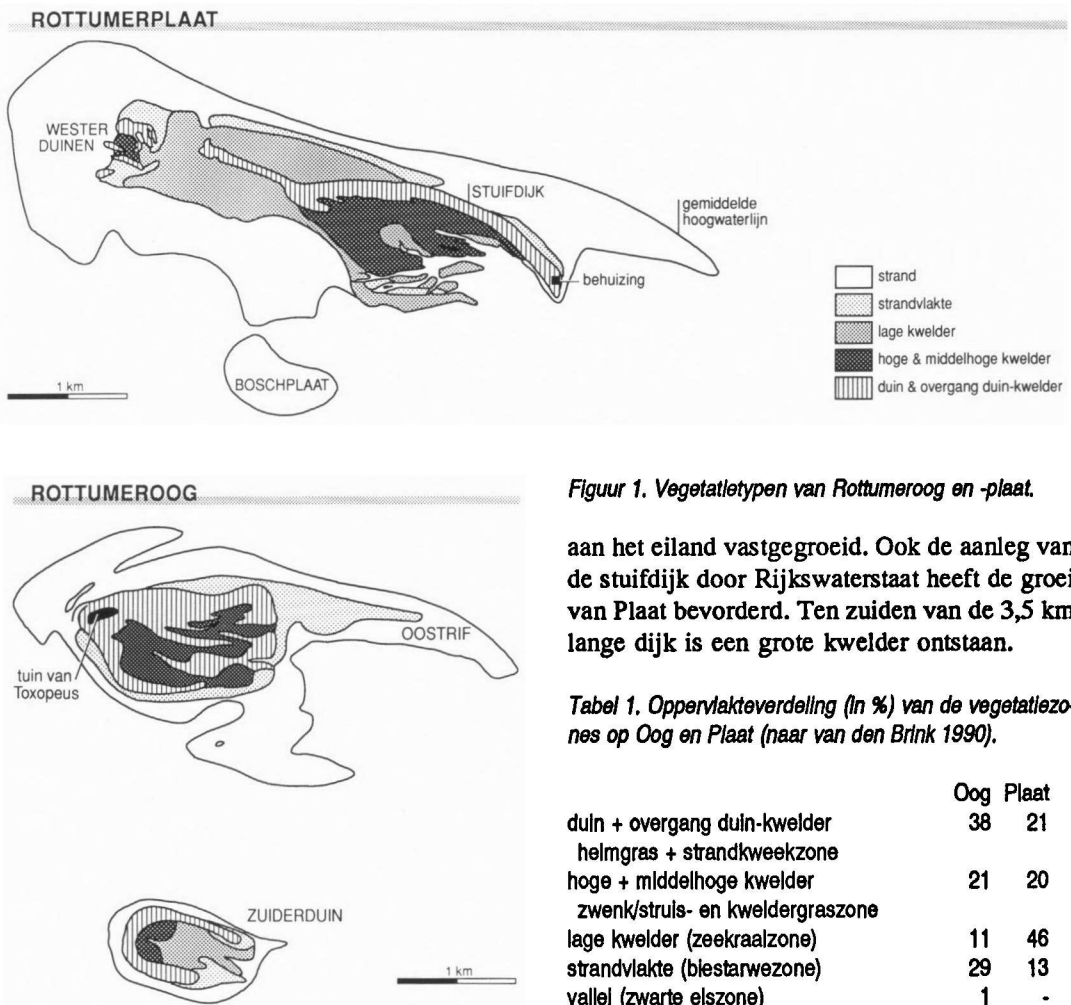
DE BROEDVOGELS VAN ROTTUM

Giny Kasemir en Date Lutterop

Bij de provincie Groningen horen twee wadeneilanden, Rottumeroog en Rottumerplaat, samen Rottum. Het zijn twee onbewoonde eilandjes tussen Schiermonnikoog en het Duitse Borkum, die voornamelijk bestaan uit duinen, kwelder en strand. Bij Rottumeroog wordt nog een klein eilandje ten zuiden ervan gerekend, het Zuiderduin.

Door afslag van de westkant van Rottumeroog ("Oog") en groei aan de oostkant, verplaatst het eiland zich naar het oosten. Door de Eems stagneert de groei aan de oostkant, zodat Oog in omvang afneemt.

Rottumerplaat ("Plaat") neemt echter in omvang toe, vooral het strand aan de noordwestkant groeit gestaag. Eerder is de Boschplaat al

Figuur 1. Vegetatietypen van Rottumeroog en -plaat.

aan het eiland vastgegroeid. Ook de aanleg van de stuifdijk door Rijkswaterstaat heeft de groei van Plaat bevorderd. Ten zuiden van de 3,5 km lange dijk is een grote kwelder ontstaan.

Tabel 1. Oppervlakteverdeling (In %) van de vegetatiezones op Oog en Plaat (naar van den Brink 1990).

	Oog	Plaat
duin + overgang duin-kwelder	38	21
helmgras + strandkweekzone		
hoge + middelhoge kwelder	21	20
zwenk/struis- en kweldergraszone		
lage kwelder (zeekraalzone)	11	46
strandvlakte (biestarwezone)	29	13
vallei (zwarte elszone)	1	-

Op de kaartjes van Oog en Plaat (figuur 1) zijn in vereenvoudigde vorm de vegetatietypen (tabel 1) aangegeven.

Bomen en struiken (voornamelijk witte abeel, kruipwilg, duindoorn en vlier) staan op Oog in de voormalige tuin van Toxopeus en op Plaat rond de behuizing en her en der op de dijk. Al deze gewassen zijn aangeplant.

Beide eilanden zijn in beheer bij Staatsbosbeheer. Omdat ze zeer belangrijk zijn voor vogels en zeehonden, zijn Oog en Plaat het hele jaar rond verboden voor recreatie. Voor delen van de Waddenzee ten zuiden van de eilanden geldt een vaarverbod tijdens de zomermaanden. Gedurende deze zomermaanden, de tijd van broedende vogels op de eilanden, zogende zeehonden op de zandbanken, maar ook van grote recreatiedruk, worden Oog en Plaat bewoond door eilandbewakers. Hun primaire taak is erop toe te zien dat niemand het eiland betreedt. De meeste tijd wordt echter besteed aan vogelobservaties.

Vanaf 1981 is er 's zomers permanente bewaking op de beide eilanden, doorgaans van eind april tot half augustus. In elk bewakingsseizoen wordt een integrale broedvogelinventarisatie uitgevoerd. Daarnaast worden regelmatig HVP-tellingen gehouden, buiten de seizoenen slechts spaarzaam, omdat de bereikbaarheid van de eilanden dan niet altijd gegarandeerd is.

DE BROEDVOGELS.

De tellingen zijn verricht volgens de SOVON-telmethode (Hustings *et al.* 1985).

Het tellen is afhankelijk van de weersomstandigheden. Bovendien tellen we grote delen van het eiland liever niet wanneer het hoog water is, om overtijdende vogels zo weinig mogelijk te verstoren. Hierdoor neemt de neststelling zoveel tijd in beslag dat een tweede telronde er niet in zit. Veel van de broedvogels op Rottum zijn zeer gevoelig voor verstoringen, zodat een afweging moet worden gemaakt tussen extra tel-

Rottumerplaat

Foto Ben Koks

lingen en de rust van de vogels.

Een groot aantal soorten is slechts één of enkele jaren als broedvogel gesignaleerd. Dit geldt onder andere voor de meeste kleine zangvogels, die hun territoria veelal hebben in de beboste delen op de eilanden. Hierbij heeft op Oog de tuin van *Toxopeus*, met een dichte onderbegroeiing van met name kruipwilg, een duidelijk grotere aantrekkingskracht dan de kleinere, meer open begroeiing op Plaat. In veel gevallen rijst de vraag of het bij deze soorten werkelijk broedvogels betreft. Wij hebben de indruk dat in de meeste gevallen sprake is van late doortrekkers die enige tijd blijven hangen en daarbij vaak ook zingen. Eind juni zijn de meesten verdwenen. Uit de tabel valt dan ook op te maken dat slechts weinig zangvogelsoorten het criterium van zekere broedvogel halen.

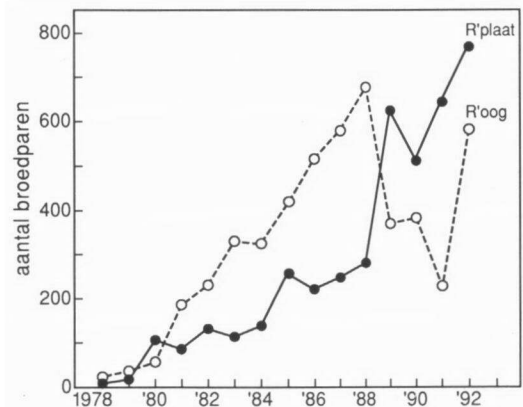
In 1991 en 1992 heeft op Oog een paartje Blauwe Kiekendieven gebroed in de tuin van *Toxopeus*. In 1993 vond voor het eerst ook een broedgeval van deze soort plaats op Plaat. Deze nieuwe vestiging op Rottum past in het beeld van de soort op de Waddeneilanden (Bekhuis & Zijlstra 1991).

De eilanden zijn als broedgebied vooral van belang voor soorten van dynamische milieus, zoals sterns, plevieren en meeuwen. Op beide eilanden samen is van dertien soorten meer dan 1% van de Waddeneilandenpopulatie aanwezig. Hiervan scoren zeven soorten ook landelijk meer dan 1% (van den Brink 1990). De belangrijkste soorten zullen we hieronder bespreken. Daarbij wordt steeds aangegeven hoe groot het aandeel van de broedvogels van Oog en Plaat samen is in de populatie van respectievelijk Groningen, de Waddeneilanden en Nederland. Voor aantalsschattingen van deze gebieden is gebruik gemaakt van SOVON 1987, van den Brink *et al.* 1992 en Dijkse & Klemann 1992.

Bergeenden broeden voornamelijk in konijnholen in het duingebied, een enkele keer onder een flinke pol helmgras. Het gemiddelde aantal broedparen is op Oog 45, op Plaat 15. Op Oog

zijn de aantallen de laatste jaren toegenomen, op Plaat is dit niet het geval. (Groningen: 5%; Waddenzee: 2,5%; Nederland: 1%)

Eiders broeden op de eilanden op de kwelder, op de overgang van kwelder naar duin en in de duinen, verstopt onder pollen helmgras of open en bloot op het oude wintervloedmerk, waar hun bruine kleur hen opvallend onopvallend maakt. Op beide eilanden is de broedvogelpopulatie toegenomen. Op Oog nam het aantal toe van 188 in 1981 tot 676 in 1988, waarna het weer terugliep. In 1992 broedden er 581 paar. Op Plaat is het aantal toegenomen van 86 in 1981 tot 769 in 1992 (figuur 2). Gemiddeld broedden tussen 1981 en 1992 op de eilanden samen 739 paar. Het lijkt er op dat de trend van een toenemend aantal broedparen zich in 1993 voortzet. (Groningen: 99%; Waddenzee: 23.7%; Nederland: 8%)

Figuur 2. Aantallen broedparen Eideroend 1978-92

Scholeksters broeden op alle delen van de eilanden, op de kwelder, op het strand en op oude vloedmerken aan de voet van de duinen. Hun aantal is de laatste jaren vrijwel gelijk gebleven. Op Oog broeden gemiddeld 287 paar Scholeksters, op Plaat 240. (Groningen: 3%; Waddenzee: 12.7%; Nederland: 1%)

Op de eilanden broeden kleine aantallen **Bontbekplevieren**, op Oog zijn dat 0-3 (gemiddeld 2), op Plaat 2-6 (gemiddeld 4).

Tabel 2. De broedvogels van de eilanden in de jaren 1981-92, de jaren met permanente zomerbewaking. Onder "jaren" staat het aantal jaren waarin de soort als broedvogel is aangemerkt. Onder "gem" staat het gemiddelde aantal broedparen in deze periode. Onder "min-max" staan het minimale en het maximale aantal paren in de jaren dat de soort tot broeden kwam, en onder "code" staat de hoogste bekende broedcode van de soort; M=mogelijk broedend, W=waarschijnlijk broedend, Z=zeker broedend en ?=onbekend.

Soort	OOG			PLAAT		
	jaren	broedparen gem. min/max	code	jaren	broedparen gem. min/max	code
Bergeend	12	45/16-127	Z	12	15/3-28	Z
Wilde Eend	12	12/4-24	Z	12	3/1-5	Z
Pijlstaart	1	0/1	?	-	-/-	-
Zomertaling	-	-/-	-	2	0/1-2	Z
Elder	12	403/188-676	Z	12	337/86-769	Z
Blauwe Klekendief	2	0/1	Z	-	-/-	-
Waterral	9	1/1-2	Z	-	-/-	-
Waterhoen	2	0/1	Z	-	-/-	-
Scholekster	12	287/237-386	Z	12	240/137-307	Z
Bontbekplevier	11	2/1-3	Z	12	4/2-6	Z
Strandplevier	7	1/1-2	Z	12	8/5-12	Z
Kleivt	4	1/1-3	Z	-	-/-	-
Tureluur	9	1/1	Z	12	5/2-7	Z
Kokmeeuw	1	1/7	Z	11	46/5-92	Z
Stormmeeuw	12	56/39-74	Z	12	26/10-39	Z
Kleine Mantelmeeuw	12	82/24-142	Z	12	53/16-101	Z
Zilvermeeuw	12	4086/3545-5619	Z	12	2567/2072-2992	Z
Grote Stern	-	-/-	-	4	6/1-183	Z
Visdief	10-12	83/21-250	Z	9-12	295/6-637	Z
Noordse Stern	11-12	56/1-100	Z	9-12	120/29-271	Z
"noordse dief"	12	145/40-300	-	12	618/38-916	-
Dwergstern	12	25/10-62	Z	9	13/4-30	Z
Holeduif	12	10/3-22	Z	12	8/4-15	Z
Houtduif	10	6/1-19	Z	6	1/1-5	Z
Tortel	-	-/-	-	1	0/1	W
Koekoek	10	1/1-3	W	-	-/-	-
Veldleeuwerik	12	7/3-13	W	12	19/7-31	W
Boerenzwaluw	9	1/1	Z	7	1/1-2	Z
Graspleper	12	49/30-74	Z	12	55/9-92	Z
Witte Kwikstaart	12	5/2-7	Z	12	8/3-15	Z
Winterkoning	5	1/1-3	Z	1	0/1	W
Heggemus	3	0/1	Z	-	-/-	-
Tapuit	1	0/1	M	-	-/-	-
Merel	1	0/1	?	-	-/-	-
Sprinkhaanzanger	7	1/1-2	W	1	0/1	W
Rietzanger	3	0/1	W	-	-/-	-
Bosrietzanger	4	0/1	W	1	0/1	W
Kleine Karekiet	4	0/2	W	2	0/1	W
Spotvogel	1	0/1	W	3	0/1	W
Braamsluiper	5	0/1	W	1	0/1	M
Grasmus	7	1/1-2	W	3	0/1	W
Tuinfluit	4	0/1	W	2	0/1	W
Zwartkop	2	0/1	W	-	-/-	-
Tjiftjaf	10	1/1-2	W	7	1/1	W
Fitis	8	1/1-2	W	3	0/1	W
Ekster	11	1/1-3	Z	9	2/1-4	Z
Kauw	-	-/-	-	3	1/2-3	Z
Zwarte Kraal	-	-/-	-	1	0/1	Z
Spreeuw	10	1/1-3	Z	4	1/1-7	Z
Vink	1	0/1	W	2	0/1	W
Kneu	12	4/3-5	Z	9	2/1-5	Z
Rietgors	11	1/1-2	Z	-	-/-	-
Roodmus	1	0/1	W	1	0/1	W

Strandplevieren broeden eveneens in kleine aantallen op Oog en Plaat, met resp. 0-2 (gemiddeld 1) en 5-12 (gemiddeld 8) paren. Ze broeden, net als de Bontbekplevieren langs de rand van de duinen en op min of meer begroeide strandvlaktes. (Groningen: 18%; Waddenzee: 10,7%; Nederland: 2%)

Van de vier **meeuwesoorten** die op de eilanden broed(d)en (Kok-, Storm-, Kleine Mantel- en Zilvermeeuw), halen alleen Stormmeeuw en Zilvermeeuw de 1%-norm.

Op Oog broeden gemiddeld 56 paar **Stormmeeuwen** per jaar, op Plaat 26. Op laatstgenoemd eiland fluctueren de aantallen sterker dan op Oog. Op geen van de eilanden is echter sprake van afname of toename van de aantallen. (Groningen: 96%; Waddenzee: 3,5%; Nederland: 1%)

Zilvermeeuwen broeden overal op de hogere delen van de eilanden, de duinen en de hoge kwelder. De aantallen zijn op beide eilanden redelijk constant. Op Oog broeden gemiddeld 4086 paar, op Plaat 2567. (Groningen: 93%; Waddenzee: 14,2%; Nederland: 7%)

In de afgelopen 12 jaren heeft de **Grote Stern** alleen in 1983 in aanzienlijke aantallen op Plaat gebroed (183 paren). In de jaren '84 en '85 waren dat respectievelijk 5 en 1 paar gebroed. In 1988 heeft hier nog eenmaal een broedpoging plaatsgevonden: één paar bouwde een nest, maar al na enkele dagen werd het enige ei daaruit weggespoeld door het opkomende water. Op Oog hebben in deze periode geen grote sterns gebroed. Hoewel Grote Sterns op Griend nog steeds massaal aan het broeden slaan, komt deze soort als broedvogel op Rottum niet meer voor.

Visdieven en **Noordse Sterns** zijn niet in alle jaren apart geteld. Op Oog is dit wel gedaan in de jaren 1983 t/m 1992, met uitzondering van 1985. Voor deze jaren is het gemiddelde aantal Visdieven 83, het gemiddelde aantal Noordse Sterns 56. Op Plaat zijn in vijf jaren de beide soorten apart geteld, te weten 1982, '83, '90, '91 en '92. Het gemiddelde aantal Visdieven is in die jaren 295, het gemiddelde aantal Noordse Sterns 120. De aantallen fluctueren sterk: op

Oog 21-250 Visdieven en 21-100 Noordse Sterns, op Plaat 6-637 Visdieven en 29-237 Noordse Sterns. Als beide soorten bij elkaar worden genomen zien de aantallen er als volgt uit: op Oog gemiddeld 145 "noordse dieven" en op Plaat gemiddeld 618. Het broedsucces is vaak gering, onder andere doordat, met name op Oog, legsels vaak worden weggespoeld door hoge vloed. Op Plaat worden eieren en pullen systematisch gepredeerd door enkele paren Zilvermeeuwen. (Groningen: 31%; Waddenzee: 6,1%; Nederland 4%)

Juvenile Grote Stern op Oog. Foto Koen van Dijken

Dwergsterns broeden op zandige plaatsen, veelal schelpen-strandjes. Op Oog is het Oost-rif zo'n plaats; het gemiddelde aantal broedparen bedraagt er 21 (min. 1, max. 62).

Op Plaat werd gebroed aan de noordzijde van de begroeiing op het noordstrand, waar zich een breed schelpenstrand bevond. Na verdwijnen van dit schelpenstrand worden broedende Dwergsterns alleen nog maar gezien aan de zuidwestkant van de Westerduintjes. Het gemiddelde aantal broedparen is 11 (min. 0, max. 30). (Groningen: 100%; Waddenzee: 28,4%; Nederland: 7%)

Holeduiven broeden op beide eilanden in koinjeholen op de stuifdijk en de hogere delen

van de kwelder. Eenmaal werd op Plaat een nest in een oud eksternest gevonden. Het gemiddelde aantal broedparen op Oog is 10; de aantallen nemen toe. Op Plaat is het gemiddelde aantal broedparen 8; hier zijn de aantallen vrij constant. In de besproken periode zijn geen spectaculaire aantalsverschuivingen te zien, afgezien van de Eider die, op een kleine inzinking na, een sterke toename laat zien.

Gezien de sterke toename van de Lepelaar als broedvogel op andere Waddeneilanden (Dijkse & Klemann 1992) en de recente vestiging op Schiermonnikoog (vanaf 1992), lijkt het niet ondenkbaar dat we binnen afzienbare tijd ook deze soort als broedvogel op Rottum kunnen begroeten.

Het is niet ondenkbaar dat de Lachstern op Rottum zal gaan broeden. In 1993 hebben in het Niedersachsische deel van de Waddenzee 28 paar gebroed (pers.med. Ben Koks). Bij een beheer dat gericht is op handhaving van de rust in de gebieden en instandhouding van de voor de vogels belangrijke vegetatietypen (met name kwelder en strandvlakte) zullen de eilanden zeker van groot belang blijven voor bovenstaande vogelsoorten.

Literatuur.

- Bekhuls J. en M. Zijlstra 1991. Opkomst van de Blauwe Klekendief *Circus cyaneus* als broedvogel in Nederland. *Limosa* 64: 143-153.
- van den Brink H. 1990. De vogels van Rottumeroog en Rottumerplaat in 1978-89. SOVON-rapport 89/7 i.o.v. Staatsbosbeheer Groningen.
- van den Brink H., J. Furda, J. van Klinken & K. van Scharenburg 1992. Vogelatlas van Groningen. Avifauna Groningen, SOVON-district Groningen, Provincie Groningen.
- van Dijken K. & W. Steenge 1991 en 1992. Verslag bewaking Rottumeroog 1991 en 1992. Staatsbosbeheer Groningen.
- Dijkse L.J. & M.C.M. Klemann 1992. Integrale broedvogelinventarisatie van het Nederlandse Waddengebied in 1991. SOVON-rapport 1992/16. SOVON Beek-Ubbergen.
- Dijkse L.J. 1993. Broedvogelmonitoring in het Nederlandse waddengebied in 1992. SOVON, Beek Ubbergen.
- Hustings M.F.H., R.G.M. Kwak, L.F.M. Opdam & M.J.S.M. Reijnen 1985. Vogelinventarisatie, Natuurbeheer in Nederland. Pudoc, Wageningen/Vogelbescherming, Zeist.
- Koopman E. & G. Keijl 1990. Verslag bewaking Rottumeroog 1990. Staatsbosbeheer Groningen.
- Lutterop D. & G. Kasemir 1990, 1991 en 1992. Verslag bewaking Rottumerplaat 1990, 1991 en 1992. Staatsbosbeheer Groningen.
- SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. SOVON, Arnhem.